

სამართლებელთა პარლამენტი.

სტენოგრაფიული ანგარიში

46 სსდომეა

პარასკევი, ოქტომბრის 11, 1918 წ. ტფილისი. სასახლე.

თავმჯდომარეობს-პარლამენტის თავმჯდომარე ნიკოლოზ ჩხეიძე.
მდივნობს— იოსებ აბაკელია.

ბრეზილიუმში არიან თავმჯდომარის ამხანაგნი იესე ბარათაშვილი,
ექვთიმე თაყაიშვილი და მდივანი დავით ონააშვილი.

კრება იწყება დღის 12 საათსა და 40 წუთზე.

თავმჯდომარე, კრება გახსნილი გახლავთ. გთხოვთ წაიკითხოთ
დღიური წესრიგი.

შემოსულ კანონ-პროექტების კომისიებში გადაცემა.

მდევანი კითხულობს შემოსულ კანონ-პროექტების სიას:

1. შინაგან საქმეთა მინისტრის კანონ-პროექტი ფოსტა ტელეგრაფის და ტელეფონის კანტორების გახსნის შესახებ.

გადაეცეს საფინანსო და განათლების კომისიას.

2. ფინანსთა მინისტრის კანონ-პროექტი— მოკლე ვადიან სესხის შესახებ.

გადაეცეს საფინანსო კომისიას.

დღიური წესრიგი:

1. საბოლოო ტექსტი იუსტიციის სამინისტროსთან საკოლდოფიკაციო განყოფილების დაარსების კანონისა.

მომხსენებელია პარლამენტის წევრი რაჭაელ ასენაძე.

2. საბოლოო ტექსტი კანონთა გამოცემის კანონისა.

მომხსენებელია რაჭაელ ასენაძე.

3. საბოლოო ტექსტი ათი მილიონის ფონდიდან ხარჯების განაწილებისა და ამ ფონდის შევსების კანონისა.

მომხსენებელია რაჭაელ ასენაძე.

4. სარეგლამენტო კომისიის მოხსენება პარლამენტის ეროვნულ უმცირესობათა ენის ხმარების შესახებ.

მომხსენებელი არიან პარლამენტის წევრნი: არ. ჯაჯანაშვილი და რ. არსენაძე.

5. კანონ-პროექტი სახალხო სკოლების მასწავლებელთა ნივთიერ მდგომარეობის გაუმჯობესებისა.

3
11

6. კანონ-პროექტი თბილისის უმაღლეს კურსებისათვის სახელმწიფო ხაზინიდან 50,000 მანეთის მიცემის შესახებ.

მომხსენებელია პარლამენტის წევრი ნოე ცინცაძე.

7. დაშოუკიდებელ ეროვნულ დემოკრატიული ფრაქციის მთავრობისა და სახელმწიფო კონტროლიორისადმი შეკითხვა—30 მილიონის სალიკვიდაციო ფონდის შესახებ.

ამ უკანასკნელთა კანონ-პროექტის შესახებ მთავრობა თხოულობს მიეტეს მას 3 დღის ვადა განსაზილველად.

თავმჯდომარე. აი ის თხოვნა, რომლითაც შემოდის მთავრობა; ეს კანონ-პროექტები განზილული იყოს სამშაბათისთვის, რომ სამშაბათისთვის წარმოდგენილი იქნეს ამ ორ კომისიის აზრი.

პარლამენტის წევრი არსენიძე.

რაჟდენ არსენიძე. (ს.-დ.) შესწორებანი ძალიან მცირეა და ნება მომეცით წაფიკთხო მხოლოდ საბოლოოთ მიღებული ტექსტი.

„კანონ-პროექტი იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო განყოფილების დაარსებისა“.

კანონი იუსტიციის სამინისტროსთან საკოდიფიკაციო განყოფილების დაარსებისა.

§ 1. იუსტიციის სამინისტროსთან დაარსდეს საკოდიფიკაციო განყოფილება საკანონმდებლო მასალის და უმაღლესი მთავრობის ზოგადის ხასიათის განკარგულებათა შესაკრებად, წესრიგში მოსაყვანად და დროგამოშვებით გამოსაქვეყნებლად.

§ 2. საკოდიფიკაციო განყოფილების მოწყობა და ხელმძღვანელობა დაევალოს იუსტიციის მინისტრს.

დამატებაში შეტანილია ცოტაოდენი ცვლილებანი. შტატების მაგივრად ნახვარია. შტატი ხარჯი წლაუნიად შეცვლილა საერთო წაფუნსარჯად. დანარჩენში მიღებულია კომისიის რედაქცია.

საბოლოო ტექსტი კანონთა გამოცემის კანონისა.

არსენიძე. (კითხულობს) კანონთა გამოცემის კანონი. აქ, ეწერა ერთხელე საბჭო რომელიც წინეთ იყო შემოტანილი. ჩვენ შევასწორეთ და დავსწერეთ პარლამენტის ამიერპირველი მუხლი ასეა მიღებული:

1. კანონი, მიღებული საქართველოს პარლამენტის მიერ გავგზავროს მთავრობას, რომელიც დაუყონებლივ გამოაქვეყნებს მას: „კანონთა და მთავრობის განკარგულებათა კრებულში“.

შენიშვნაში არის შეტანილი ერთი ცვლილება. პარლამენტის მიერ ასე იყო მიღებული: პირველ მუხლში აღნიშნული კრებულის გამოცემამდე კანონები გამოაქვეყნდება მთავრობის ოფიციალური ორგანო „საქართველოს რესპუბლიკაში“.

ჩვენ შევასწორეთ:

შენიშვნა: პირველ მუხლში აღნიშნული კრებულის გამოცემამდე, კანონები გამოაქვეყნებულ იქნეს მთავრობის ოფიციალურ ორგანო: „საქართველოს რესპუბლიკაში“.

მეორე მუხლი უცვლელად არის მიღებული. მეორე მუხლის შენიშვნა ასე იყო მიღებული: ეს მუხლი არ ვრცელდება იმ შემთხვევაში

როდესაც თვით კანონშია დადებული რაიმე სხვა ვადა მისი ძალაში შესვლისა, ან როდესაც საჭიროა კანონის გამოქვეყნებამდე მისი სწრაფად ტელეგრაფის ან შიკრიკის საშუალებით სისრულეში მოყვანა, რაიც აგრეთვე თვით კანონშივე უნდა იყოს აღნიშნული.

ჩვენ ეს შენიშვნა ასე შევასწორეთ (კითხულობს):

შენიშვნა: ეს მუხლი არ ვრცელდება იმ შემთხვევაზე, როდესაც თვით კანონშია დადებული რაიმე სხვა ვადა მისი ძალაში შესვლისა, ან როდესაც საჭიროა კანონის გამოქვეყნებამდე მისი სწრაფად ტელეგრაფის ან შიკრიკის საშუალებით სისრულეში მოყვანა, რაიც აგრეთვე თვით კანონშივე უნდა იყოს აღნიშნული.

მესამე მუხლში სიტყვა სწამ შევცვალეთ სიტყვით ვადრე მეტი ცვლილება არ არის.

4 საკოდიფიკაციო განყოფილება — განკარგულებათა კრებულს უგზავნის დაუყოვნებლივ ყველა სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებებს.

აქ ვინმარეთ შევდას მაგიერად უაფედა ეს არის მხოლოდ ცვლილება. დანარჩენი მიღებულია ტექსტი კომისიისა.

საბოლოო ტექსტი ათ მილიონის ფონდიდან ხარჯების განაწილებისა.

რ. არსენიძე. კანონი ათ მილიონის ფონდიდან ხარჯების განაწილებისა და ამ ფონდისა. პირველი ორი მუხლი უცვლელად არის მიღებული.

1. ათი მილიონის ფონდიდან, რომელიც გადადებული იყო მთავრობის განკარგულებაში და რომელიც შევსებული იქნა ამა 1918 წ. 30 ივლისის კანონით, 9.821.538 მან. 91 კაბ. განაწილება კრედიტებად უწყებათა შორის მთავრობის მიერ ივნისის 27-დან აგვისტოს 3-დე დამტკიცებული იქნეს.

2. აღდგენილ იქნეს ხაზინის თავისუფალ თანხიდან ათი მილიონის ფონდი უკვე განაწილებული შემოსენებული თანხის (9.821.538 მან. 91 კაბ.) გალებით.

მესამე მუხლი მიღებული იყო ასე: ეს კანონი ძალაში შედის ეროვნულ საქონს მიერ მიღების დღიდან. ჩვენ ეროვნულ საბჭოს შაგიერ დაწერეთ საქართველოს პარლამენტის შაერ.

დანარჩენი მიღებულია კომისიის რედაქციით.

თავმჯომარე შემდეგი კანონ-პროექტი სარეგლამენტო კომისიის მოხსენება — პარლამენტის ეროვნულ უმცირესობათა ენის ხმარების შესახებ.

მომხსენებელი პარლამენტის წევრი ვაჟანაშვილი.

სარეგლამენტო კომისიის მოხსენება პარლამენტის ეროვნულ უმცირესობათა ენის ხმარების შესახებ.

არჩილ ჯაჯანაშვილი. (ს. ფ.) ბატონებო, პარლამენტის წევრნო! თქვენ ინებეთ, და რამდენიმე დღის წინად, მიიღეთ კანონი სახელმწიფო ენის შესახებ. თანახმად ამ კანონისა საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო ენად არის გამოცხადებული ქართული ენა.

საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებულია კანონი სახელმწიფო
ენის შესახებ. კანონში აშკარად არის გამოთქმული, რომ კანონი და
საქმის წარმოება საქართველოს პარლამენტში სწარმოებს ქართულ ენა-
ზე. პარლამენტმა მხოლოდ აღიარა, რომ უმცირესობის წარმომადგენ-
ლებს უფლება აქვთ სიტყვა წარმოსთქვან თავიანთ დედა ენაზე, თუ
მათ სახელმწიფო ენა არ იციან. აი ეს აზრი ცხადათ არის გამოთქმუ-
ლი კანონში და დადასტურებულია პარლამენტის ვოტუმის მიერ.

სარეგლამენტო კომისიის არ ჰქონდა არც ზნეობრივი არც იური-
დიული უფლება, და არც სხვა რაიმე მოსაზრება აიძულებდა მას, გად-
ეხვია ამ კანონისთვის, და პარლამენტში ენის ხმარების ისეთი წესი
შემოეღოთ, რომელიც სრულიად წინააღმდეგი იქნებოდა თქვენ მიერ
მიღებულ კანონისა. სამაჩიად იდგა საკითხი სარეგლამენტო კომისია-
ში და ამ კომისიის უმრავლესობამ შეიმუშავა ეროვნებათ უმცირესო-
ბის მიერ ენის ხმარების წესი, შეიმუშავა ისეთი წესი, რომელიც არ
დაარღვევს თქვენ მიერ მიღებულ კანონს.

მაგრამ მე საქიროდ მიმაჩნია განაცხადო, რომ სარეგლამენტო
კომისიის უმცირესობა, დიდი უმცირესობა, არ დაეთნხმება კომისიის
უმრავლესობას და შეიმუშავა ისეთი წესი ენის ხმარებისა, რომელიც
არღვევს და ყირაშალა აყენებს თქვენ მიერ მიღებულ კანონს.

უმცირესობამ მოინდომა რეგლამენტის წესით კანონის დარღვევა,
რეგლამენტის საშუალებით ისეთი წესი დაეშაარებინა, რომელიც კან-
ონით უკვე გადაწყვეტილია და თქვენ მიერ დადასტურებული. უმრავ-
ლესობამ შეუძლებლად სცნო ამნაირი გზით სიარული; ამიტომ დღეს
თქვენ წარმოგიდგათ ორი პროექტი: პროექტი უმრავლესობისა,
რომელიც შეიმუშავებულია თქვენ მიერ მიღებულ კანონის ფარგლებში
და მეორე პროექტი უმცირესობისა, რომელიც რეგლამენტის საშუალებ-
ით აწესებს, ამყარებს ისეთს წესს ენათა ხმარებისას, რომელიც ძირი-
თადად ეწინააღმდეგება თქვენ მიერ მიღებულ კანონს. უმრავლესობის
მიერ მიღებული წესი ასეთი გახლავთ: (კითხულობს).

1. საქართველოს პარლამენტში კანონი სწარმოებს ქართულ ენაზე.
2. ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენელის მიერ დედაენაზე
წარმოთქმული სიტყვის შინაარს მთარგმნელი აცნობს პარლამენტს, თუ
ორატორი წინდაწინვე თითონ წარმოადგენს თარგმანს, იგი წაკითხულ
იქნება სავსებით სიტყვის წარმოსთქვის შემდეგ.
3. ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენელის მიერ წარმოთქმული
სიტყვა სხვა უმცირესობის ენაზე არ ითარგმნება.
4. ყველა წერილობითი განაცხადბანი წარმოდგენილ უნდა იქნას
ქართულ ენაზე.
5. სახელმწიფო ენაზე წარმოთქმული სიტყვა უმცირესობის ენაზე
არ ითარგმნება.

აი ეს ხუთი მთავარი მუხლი, რომელიც შეიმუშავა კომისიის უმ-
რავლესობამ.

კომისიის უმრავლესობა არ ფიქრობს, რომ ამ მუხლებით განსაზ-
ღვრული არის ყველა ტექნიკური საშუალება. ეროვნებათა უმცირესო-
ბის წარმომადგენლების ენათა ხმარების წესისა. კომისიის უმრავლესობა
იმედოვნებს, რომ პარლამენტი თითონ გამოსძებნის სხვა რამე საშუალებ-
ებს თუ, ვინცობაა გამოტოვებული არის რამე—დაეხმარება კომისიას
ამ მხიმი ტექნიკურ საკითხის გადაწყვეტაში.

კომისია ერთში დაარწმუნებულია: იგი ვერ იფიქრებს, რომ საქართველოს პარლამენტი დაავალდებს თავის სარეგლამენტო კომისიას ისეთ საქმეს, რომ ყირაძალა დაყენოს მის მიერვე მიღებული კანონი, და ისეთი მუხლები შემოიტანოს რეგლამენტში, რომელიც ძირიანად ეწინააღმდეგება კანონს.

უმცირესობის მიერ წარმოდგენილი პროექტი ასეთი გახლავთ და მე ჩემს თავს ნებას მივცემ მხოლოდ მუხლები წაუკითხო, რადგანაც ამ უმცირესობის პროექტს თავისი დამცველი ყავს, ალბად ის თითონ დაიცავს ამ პროექტს.

პირველი (კითხულობს).

1. პარლამენტის წევრები სიტყვას წარმოსთქვამენ ქართულ ენაზე.

2. ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენელს, რომელმაც ქართული ენა არ იცის, შეუძლიან სიტყვა წარმოსთქვას, გარდა თავისი დედა-ენისა, უმცირესობის ენაზე, რომელიც პრეზიდენტის ერთმა წევრმა მაინც იცის.

3. ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენელნი, პრეზიდენტთან შეთანხმებით ირჩევენ სალაბარაკოდ ერთ-ერთ ენას, რომელიც მიღებულია პარლამენტში.

4. უმცირესობის ენაზე წარმოსთქმულ სიტყვის დედა აზრი გადმოცემულ უნდა იქნეს ქართულ ენაზე, თუ ამას დებუტათთა 15-ზე არანაკლები რიცხვი მოითხოვს; თარჯიმანების შტატის შედგენამდე, არავითარ თარჯიმანს ადგილი არა აქვს. ქართულიდან სხვა ენაზე სიტყვა არ ითარგმნება. ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენელის მიერ წარმოსთქმული სიტყვა სხვა უმცირესობის ენაზე არ ითარგმნება.

5. წერილობითი წინადადებების, შესწორების და სხვათა შეტანა შეიძლება მხოლოდ ქართულ ენაზე. პრეზიდენტს უფლება აქვს მოულოდნელად შემოსული წინადადების აზრი გადასცეს ერთ-ერთ უმცირესობის ენაზე.

აი, ეს ხუთი, მუხლი წარმოდგენილი სარეგლამენტო კომისიის მიერ. როგორც უკვე მოვახსენეთ, უმრავლესობა ამას არ დაეთანხმა, რადგან ფიქრობს, რომ ეს უმცირესობის პროექტი არის ძირითადი უარყოფა თქვენ მიერ მიღებულ კანონისა. ჩვენ ვფიქრობთ, ვიშედოვნებთ, რომ საბჭო გამოსთქვამს თავის აზრს ამის შესახებ, და არ ჩაყენებს სარეგლამენტო კომისიას ასეთ პირობებში, რომ იგი იძულებული გახდეს კანონი დაარღვიოს და ამით ძირიან, ფესვიანად შეარყიოს პრესტიჟი ამ დაწესებულებისა, რომელიც ვალდებულია მტკიცედ დაიცოს თავის მიერ მიღებული კანონები და რომლის შესრულებას იგი სთხოვს საქართველოს რესპუბლიკის ყოველ მოქალაქეს.

თავმჯდომარე. სიტყვა ეკუთვნის მომხსენებელს.

რაქდენ არსენიძე. (ს.-დ.) ბატონებო! კომისიის უმცირესობის აზრს პირველი ბრალდება იმაში დასდეს, რომ მისკმერ შემუშავებული წესი რეგლამენტისა არ ექვემდებარება კანონს. მე კი მგონია, რომ ეს წესი სრულიად შეფერება კანონს და სწორეთ ამითი მინდა დაგიწყო ჩემი მოხსენება დღეს.

მართალია, ჩვენ წინ ძვეს კანონი სახელმწიფო ენისა და აქ სწერია, — შენიშვნაში, (კითხულობს) ეროვნულ უმცირესობათა ენის ხმარება სხვა და სხვა დაწესებულებაში ცალკე კანონით განისაზღვრება.

თქვენ ეხლა დაკვირდით, რას ამბობს პირველი, უმრავლესობის

მიერ წარმოდგენილი პროექტი. აქ წესი ენის ხმარებისა სრულთა არ არის. ამ წესზე ერთი სიტყვა არ არის ნათქვამი, არც არის განმარტებული — ამას დააკვირდით, იმიტომ, რომ კანონში ყოველ სიტყვას ყოველ დებულებას აქვს თავისი აზრი. ან უნდა მივიღოთ, რომ წესი არის ცარიელი, მნიშვნელობას მოკლებული სიტყვა. მაშასადამე სარეგლამენტო კომისიის არ გვეძლევა თავისუფალი მუშაობის საშუალება. მაშინ რატომ უნდა, მართალი იქნება კომისიის უმრავლესობა; — ან და, უნდა მივიღოთ, რომ ეს სიტყვა არის ხმარებული რაიმე აზრითა. მას რაიმე შინაარსი აქვს, და ამ შინაარსის ჩადება აქვს დავალებული პარლამენტს; პარლამენტი ჩაუღებს ამ შინაარსს, პრაქტიკულს, სხვა ტენიკურს, ან და სხვა რაიმე მოსაზრებას, რომელსაც ის საჭიროთ დაინახავს.

უმცირესობა სწორედ ამ თვალსაზრისზე დადგა, რომ წესი ენათა ხმარებისა შემუშავებული უნდა ყოფილიყო თვითონ პარლამენტის მიერ. — სარეგლამენტო წესით და არა საქანონმდებლო წესით.

მაშასადამე აქ შეიძლება იმ წესით, იმ საქანონმდებლო დადგენილებით, რომელიც უკვე დაკანონებული აქვს პარლამენტს, — მიღება ყველა იმისი, რაც აკრძალული არ არის პარლამენტის საქანონმდებლო მუშაობით.

თუ კანონი ამბობს ერთი რაიმეს განსაზღვრას, ეს იმას არ ნაშნავს, რომ არ შეიძლება მიღება რეგლამენტით იმისა, რასაც კანონი არ აკრძალავს, რაც მისაგან დადგენილია, რაც მისაგან აკრძალული, უარყოფილი არ არს. და სწორედ, ამ თვალსაზრისით დავადექით ჩვენს მუშაობას.

შე ვამბობ, სარეგლამენტო კომისიის პქონდა უფლება, უმცირესობათა ენის ხმარების ფარგლებში თავისუფლად ემოქმედნა და ტენიკურად ისე მოეწყო ჩვენი კომისიის და პარლამენტის მუშაობის საქმე, როგორც ეს უფრო შეეფერება პრაქტიკულ მოსაზრებას. შესაძლებელია, როცა უფლებასზე დადგება საკითხი და უფლებრივ საკითხი სწყდება — აქ პრინციპი, მთავარი დებულება, რომელსაც აღიარებს ესა თუ ის პარტია, ესა თუ ის ჯგუფი, — პოლიტიკურ მიმდინარეობათა გახადეს, მაგრამ, როდესაც ჩვენ ვადავდივართ ამა თუ იმ დებულების პრაქტიკულ მოსაზრებაზე, აქ უნდა მივიღოთ მხედველობაში პრაქტიკული საქმიანობის ინტერესები, იმისა, თუ რა წესი და რა რიგი ამა თუ იმ საქმის ხმარებაში გამოადგება პარლამენტს მის მუშაობაში; რა წესი შევსაუბრებებს და გაუადვილებს მას მუშაობას; დაეხმარება და საშუალებას მისცემს დასრულოს დიდი საქმე, რომელიც მას აწევს.

აი, ამითი ხელმძღვანელობდა კომისიის უმცირესობა, როდესაც მას შემოპქონდა ერთ გვარი გაფართოვება იმ უფლებისა, რომელიც პარლამენტმა მიიღო, — გაფართოვება იმ უფლებისა, რომელიც პარლამენტმა არ უარპყო. ასეთი პრაქტიკული მოსაზრება ჩვენ მივიღეთ. შემდეგში — არ შეიძლება პარლამენტში იყოს ლაპარაკი იმ ენაზე, რომელიც თავმჯდომარეს არ ესმის, არც ესმის პრეზიდიუმის რომელიმე წევრს. თავმჯდომარემ რა ენაზე უხელმძღვანელოს კრებას, თუ კი თვითვეული წევრი ისეთ ენაზე დაიწყებს ლაპარაკს, რომელიც პრეზიდიუმის რომელიმე წევრს არ ესმის? ვინ იქნება ხელმძღვანელი? ხომ არ შეიძლება, რომ თარჯიმანი ვახდეს კრების ხელმძღვანელად. ეს იქნება მართლა დამცირება კრებისა, რომ თარჯიმანი ვახდეს ერთთ ერთი ხელმძღვანელი საბჭოსი. ამ შემთხვევაში, კრების ხელმძღვანელი

იქნება პარჯიზანი, ესე იგი უბრალო მოხელე, დაქირავებული მოხელე, ჩინოვნიკი. ამან არ მგონია, პარლამენტის უფლებას და ღირსებას რაიმე შეაძალოს. (გაბაშვილი, ჩხეიძე ენციკლოპედიაში გაგზავნეთ...) შეიძლება ვინმე გაგზავნოს ენციკლოპედიაში, მაგრამ მის ჩამოსვლამდე. ენის შესწავლამდე და წინა მნიშვნელობით ვინმე, ვინც ენები იცის. ჩვენ არ შეგვიძლია კრების თავმჯდომარეს, ან პრეზიდიუმის რომელიმე წევრს დავვალოთ, რომ უშუალოდ ენები იცოდეს. თავმჯდომარეს ირჩევენ იმიტომ კი არა, რომ ენები იცოდეს, არამედ ირჩევენ იმისთვის რომ რიგიანი და გამოსადეგი ხელმძღვანელი იყოს კრებისა, წესიერების და რიგის დაცვა იცოდეს. მაშასადამე, აუცილებელია მნიშვნელოვან მხედველობაში თვით რეგლამენტის წესის და რიგის ცოდნა. თავმჯდომარისთვის მნიშვნელობა ამას აქვს. და არ ვეძებთ ასეთ კაცს, რომელიმე ყველა ენები იცის, მარა თავმჯდომარეობა არ შეუძლიან. საქმე ხომ მართლ გაგებაში არ არის — ეს საქარისი ხომ არ არის თავმჯდომარისთვის, რომ კრებას უხელმძღვანელო? სწორედ ამ მოსაზრების გამო კომისიის უმცირესობამ უშთაუვრეს პრაქტიკულ საფუძვლად დაინახა ის, რომ პრეზიდიუმს მიეცეს საშუალება რომ კრებას უხელმძღვანელოს და ამისთვის მიიღოს ის დებულება, რომ უმცირესობის წარმომადგენლებს აქვს ნება ილაპარაკონ უმცირესობის ენაზედ, ე. ი. იმ ენაზე, რომელიც მიღებული გავს. არც ერთი ენა, რომელიც პარლამენტის კანონით არ არის შემოღებული სახმარებლოდ, როგორც ოფიციალური ენა პარლამენტში არ იქნება. ეს სასტიკად არის განსაზღვრული. მან მიიღო რიცხვი უმცირესობის ენების ხმარებისა. მაშასადამე, არის ენათ რიცხვი, რომელიც პარლამენტში იხმარება. ენის ხმარება არ წარმოადგენს არავის უფლების შელახვას, არც შეხუთვას, არც ისეთი ვლემენტია შემოღებული პარლამენტში, რომელიც მის ძირითად კონსტიტუციის დებულებას ეწინააღმდეგებოდეს.

მე ვამბობ — სწორედ იმიტომ, რომ ეს არ ეწინააღმდეგება პარლამენტის უფლებას; არ არღვევს არც მის უფლებას, ჩვენ შეგვეძლოს ისეთი წესი ვუდებოდა, რომელიც ჩვენ წარმოვადგინეთ, ე. ი. უმცირესობას შეკონდენს მხოლოდ იმ ენაზე, ლაპარაკის უფლება, რომელიც ენის პრეზიდიუმს, რომლის გაგება შეუძლიან პრეზიდიუმს და, მაშასადამე, ხელმძღვანელობის საშუალება აქვს.

მაგრამ მეორე უხერხულება, რომელიც აქედან გამომდინარეობს, არის ის, რომ ყველა უმცირესობების ენაზე ლაპარაკი შეუძლებელი გახდება პარლამენტში. შესაძლებელია, რომ უმცირესობის ენა მაინც და მაინც არ იცის რომელიმე პრეზიდიუმის წევრს, ამ ენაზე შეუძლებელი გახდება ლაპარაკი. სამაგიეროდ ამ უმცირესობას უნდა მიეცეთ საშუალება, იმ უმცირესობის ენაზე მუშაობისა, რომელიც პრეზიდიუმს ესმის, მაშასადამე ერთი ენა უმცირესობისა შეიძლება იქმნეს შეცვლილი მეორე უმცირესობის ვნით.

არც მაშინ დაეკარგება ღირსება პარლამენტს, არ შემოვა ზედ მეტი ენა პარლამენტში და მისი მუშაობა კი გაადვილდება. აი, ეს მთავარი მოსაზრება, რომელიც დაედო საფუძვლად უმცირესობის საფულამენტო წესებს.

მაშასადამე, აქ არის ორი დებულება — ერთი ის, რომ ამ შემთხვევაში არის მხოლოდ გაფართოვება იმ უფლებისა, რომელიც მიღებული იყო ჩვენ პარლამენტის მიერ თავის კანონში, მაგრამ არ არის გაღა-

სვლა იმ ენათა ფარგლების გარეშე, რომელიც იყო მიღებული პარლამენტის მიერ.

მეორე—აქ არის დაცული მიზან შეწონილება პარლამენტის აქმიანობაში და მისი მუშაობის გაადვილება. და, აი, ამ ორ მისახარების გამო, ჩვენ იმ პოზიციას ვდგევართ, რომ უმცირესობის კანონ-პროექტი უნდა იყოს მიღებული.

მე კიდევ მოგახსენებთ, რომ უმრავლესობის პროექტში არ არის ერთი მთავარი დებულება,—არ არის, თარგმანის წესი.

აღნიშნულია მხოლოდ ენის ხმარების წესი და თარგმანის წესი კი არ არის მაშინ, როდესაც უმცირესობის პროექტში ორივე დებულება შემუშავებული და სრულიად დაცული არის. ენათა ხმარება არის მიღებული; არის ამასთანავე დასახული ერთგვარი პირობა თუ რა ფარგლებში არ შეიძლება ენის ხმარება და არ არის დასახული თარჯიმანი, —თარგმანის ხმარება.

ეს არის მთავარი დებულება უმცირესობის მიერ წარმოდგენილ პროექტისა, და მე იმედს გამოთქვამ, რომ ჩვენი პარლამენტი სწორედ ამ უმცირესობის პროექტს მიიღებს.

თავმჯდომარე. ბ. არსენიძის სიტყვის წარმოსთქმის დროს აქედან რეპლიკა გაისმა; რეპლიკა მე მგონია, თუ არ ვცდები, მომესმა პარლამენტის წევრის ბ. გაბაშვილისგან. მე საჭიროდ მიმაჩნია ესთქვა, რომ აქ ისეთი დაწესებულება არის, რომ ლაზღანდარობას თავმჯდომარის შესახებ ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. (ტაში)

ებლა, გნებავთ წაიკითხოთ ტექსტი?

ბ. არსენიძე. (კითხულობს)

1. პარლამენტის წევრები სიტყვას წარმოსთქვამენ ქართულ ენით.

2. ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენელს, რომელმაც ქართული ენა არ იცის, შეუძლიან სიტყვა წარმოსთქვას, გარდა თვისი დედა-ენისა, უმცირესობის ენაზე, რომელიც პრეზიდენტის ერთმა წევრმა მაინც იცის.

3. ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენელი, პრეზიდენტისან შეთანხმებით, აირჩევენ სალაპარაკოდ ერთ ერთ ენას, რომელიც მიღებულია პარლამენტში.

4. უმცირესობის ენაზე წარმოთქმული სიტყვის დედა აზრი გადმოცემულ უნდა იქნეს ქართულს ენაზე, თუ ამას დებუტატთა 15-ზე უარა ნაკლები რიცხვი მოითხოვს. თარჯიმანების შტატების შედგენამდე არავითარ თარგმანს ადგილი არ აქვს. ქართულიდან სხვა ენაზე სიტყვა არ გადითარგმნება. ეროვნულ უმცირესობის წარმომადგენლის მიერ წარმოთქმული სიტყვა სხვა უმცირესობის ენაზე არ ითარგმნება.

5. წერილობითი წინადადების შესწორების და სხვათა შეტანა შეიძლება მხოლოდ ქართულს ენაზედ. პრეზიდენტს უფლება აქვს მოულოდნელად შემოსული წინადადების აზრი გადასცეს სხლომას ერთ ერთ უმცირესობის ენაზე. აი ეს არის ტექსტი უმცირესობის მიერ წარმოდგენილი სარეგლამენტო წესით.

გრიგოლ ვეშაპელი (დამოუკ. ერ. დემ.) სარეგლამენტო კომისიის უმცირესობის წინადადება, რომელიც არის წინადადება პარლამენტის უმრავლესობისა, დღეს მაინც, რადგან აქამდის ის უმრავლესობა ნახევარს წარმომადგენდა ჩვენს პარლამენტში მაგრამ დღეის იქით არა ქართველ დებუტატების ხმების მულმივ დამატებით იგი გადაიქცა შეურყმ-